מקומות באגרות הראי"ה

צפת

ארץ ישראל

נשלחו אליו 1 · הוא נזכר ב-7

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

עיר בהרי הגליל העליון, מארבע ערי הקודש.

אגרות אל אנשים ומוסדות בצפת

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג טבת תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הרב אברהם ליב זילברמן, צפת

גבינה הולנדית עם הכשר מרבנים יראים מפורסמים (הרב אונדרווייזר, הרב ד"ר ריטר מרוטרדם, רב האג) - בחזקת כשרות; בלי הכשר - אין לסמוך על כך שנהגו לאוכלה.

עיקרי הדברים

- גבינה הולנדית בהכשר.
- בלי הכשר - אסור.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים כ"ג טבת תרפ"ג[2]

לכבוד ידידי הרב הגאון וכו'[3] מו"ה[4] אברהם ליב זילברמאן שליט"א[5]

רב בעה"ק[6] צפת ת"ו[7] שלו'[8] וברכה באה"ר[9], ונאמנה. אחדשה"ט[10] קבלתי מכתבו היקר, ובדבר הגבינה ההולנדית, הדבר הוא כך: לאותם הגבינות המובאים משם, הנושאים עליהם "הכשר" מרבנים יראים מפורסמים, וכדומה להרב אונדרווייזר והרב ד"ר[11] ריטר מרוטרדם, והרב דהאג, שידעתים לרבנים יראים ומפורסמים, הם בחזקת כשרות לאכילה. אבל גבינות המובאות משם, מבלי-הכשר, לא סמכינן אמה שנהגו לאכלם, כי יתכן שמפני אי-הידיעה או הפקירותא, נתפשטה אכילתם בהרבה מקומות, ואין לסמוך ע"ז[12]. כ"א[13] כשיש הכשר על הגבינות, מרבנים מפורסמים כהנ"ל[14], וכיוצא בהם.

והנני בזה ידי"ע[15] הדוש"ת[16] באה"ר, מקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. בעה"ק - בעיר הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. ד"ר - דוקטור
12. ע"ז - על זה
13. כ"א - כי אם
14. כהנ"ל - כהנזכר לעיל
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו

אגרות שבהן צפת נזכרת

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תרס"ח - רחובות **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

הרב קוק רואה שהמחלוקת ביניהם מצטמצמת: שניהם מסכימים שיש לחמש את בני התורה בידיעות שימושיות. ההבדל הוא רק בשם: 'מחלקות תחתונות של הישיבה' או 'תלמודי תורה'. בעצם הישיבה הרב קוק מבאר שאינו מתכוון ללמוד ספרי חקירה ישנים כדי לקחת מהם 'נשק' במלחמה, אלא לקבוע לימוד של הצד הרוחני בתורה מכל מקורותיו: אמונה, אגדה, ודברי נסתר המתאימים למוכשרים לכך. זה תלמוד תורה במובנו הגבוה. הרב קוק מוכן להרכין ראש לפני גדולי ישראל, אך חוזר על הצורך בישיבה מרכזית.

עיקרי הדברים

- הידיעות השימושיות לבני תורה.
- 'מחלקות תחתונות' מול 'תלמודי תורה'.
- לימוד הצד הרוחני שבתורה בכל מקורותיו.
- העולם עזב את הרוחניות ועתיד לחזור אליה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], רחובות, ד' מנ"א[2] תרס"ח[3].

מבין המצרים, קרן ישועה ירים, מאיר לארץ ולדרים, לכבוד הרב הגאון הגדול, תפארת עז ומגדול, כקש"ת[4] מו"ה[5] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[6] שלו'[7] שלו' בכפילא, לכ"ג וכא"ל[8] באה"ר[9].

מכתבו הנכבד דמר הדר"ג[10] שי'[11] מיום כ' תמוז הגיעני לשמחת לבבי. והנני רואה כי הננו הולכים ומתקרבים אל המטרה, כי רוב חילוקי הדעות שבינינו אינם נוגעים לעצם הענין כ"א[12] תלויים הם בשמא בעלמא. ומזה אקוה, כי גם הענינים שעדיין עצמם מחולקים, ג"כ[13] יתבררו יותר עד שמה שיהי'[14] נוגע למעשה נעמד בעה"י[15] על נקודה אחת, לעבוד עבודת הקודש לד' ולעמו על חבל נחלתו.

אבאר דברי מעט:

הנני רואה מתוך דברי כ"ג[16], שגם הוא שי' מסכים על הצורך הגדול, שיש לנו כעת, לעשות את הבנים, המגודלים בתורה ויראת שמים, חמושים כפי ההכרח בזיון של הידיעות השמושיות, הנוגעות לצרכי החיים, למען לא יהיו הם בגדלם החלק היותר חלש מהאומה, כי"א יוכלו בעז-רוח להרים קרן בדעותיהם הטהורות ומעשיהם הטובים לעמד במעמד של כבוד והדר נגד המשחיתים המהרסים את כל חומות בית ישראל, השורפים את כל מועדי אל בארץ. ההבדל ביניינו איננו א"כ[17] אלא בשם: אנכי קורא לאלה המחלקות, שבהן נהיה מושיטים לתלמידים את הידיעות השמושיות, ביחד עם היסוד העקרי של תורה ויראת שמים במדה היותר רחבה האפשרית, בשם "המחלקות התחתונות של הישיבה", וכ"ג קורא לאלה "בתי ספר נמוכים" או "בתי ת"ת". הנני בכל לב מסכים לשינוי-שם זה,

רק שהדבר יעשה ביסודו, והמחלקות הללו תהיינה כפרוזדורים, להביא את הטובים שבתלמידיהם אל הישיבה, שאליה עינינו נשואות.

בעצם הישיבה, כבר אמרתי במכתבי הקודם, שכל מגמתי היא שבה יהי'[18] מקום רק לתורה, אבל לתורה במובן הרחב והמקיף שלה, הכולל את כל חלקיה, בין מצדה המעשי, בין מצדה העיוני והרוחני. וע"ז[19] כנראה אין כ"ג מסכים, ומה שאני קורא גופי תורה, ועורג להכניסם בסדר הלימוד הקבוע, כפי הנראה שקורא אותם כ"ג "דברי חקירות ישנות שאינם לא מעלים ולא מורידים בימינו אלה". ובזה הנני מוצא את עצמי מחוייב לברר מעט את דברי, למען נתיצב, כאשר אקוה, גם בנקודה עיקרית זאת על מצב אחד.

כשאני אומר, שהננו צריכים ללמוד גם את הצד הרוחני שבתורה בדרך תלמוד קבוע, ושבזה תלויה היא ישועת הדור, אינני חושב כלל לצמצם את מגמתי על איזה ספרים מיוחדים, לא אחרונים ולא ראשונים. אין כונתי ללמוד את "האמונות והדעות" לרס"ג, את המו"נ[20] והכוזרי ודומיהם, כשהם לעצמם, כדי ללמוד את הדעות שבהם, למען שנקח מהם זיין ללחום מלחמתנו. ידעתי גם אני רוב הענינים שבספרים היקרים הללו שעבר זמנם, הרבה מהם באמת נתבטלו מפני שנתבטלו יסודותיהם הפילוסופיות, וחלק גדול מהם, אע"פ[21] שבאמת ראויים הם ללמוד וללמד, מפני שהם רעיונות נצחיים שאינם יכולים להתבטל מפני כל תמורה מדעית שבעולם,

אבל העולם נעתק מכל המרחב העיוני הזה מפני שעזב את כל המחשבות הרוחניות, ויבחר לו את חכמת החיים והמעשה תחתם. אמת הדבר, שהחסרון של השמן הרוחני שבמחשבותיו מעיק עליו הרבה, ומאבד את כל החן והעדן של חוג החיים, אשר על כן ברור הוא שסופו לשוב ולחפש בנרות את האוצר הרוחני אשר זנח, בהחפזו לתפש בידו את חומר החיים, אבל דבר זה הוא חזיון שרק יחידי סגולה יראו אותו, ולא נוכל עדיין לצאת עמו בפומבי אל שוק החיים. ע"כ[22] אינני מדבר בשביל טנדנציה מעשית, כ"א בשביל חובת תלמוד תורה במובנה הגבוה, שסוף הכבוד לבא, ובזה אינני מוציא מן הכלל שום צד, מכל הצדדים שנמצאו אתנו באוצר הרוחני שבתורה, בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ[23], מן הראשונים ומן האחרונים, בין מן הפילוסופים, בין מן המחקרים, בין מהמקובלים, בין מבעלי האגדה והדרוש, בין מבעלי המוסר והעבודה. כולם יחד הם לנו מקצע גדול בתורה, שחובת ת"ח[24] בזמננו גדולה היא לדעת אותם. כמובן נכנסים גם בכלל זה כל צדדי החקירה של המדע ההיסתורי לכל צדדיו, שספרי כתר"ה[25] המה בימינו הראשים שלהם. וכשם שהעושר של ההלכה משתלם הוא ע"י[26] ידיעת כל השיטות כולן, בין שהן מוסכמות להלכה ובין שהן דחויות, מפני שרבוי הידיעה והכרת הגוונים המרובים והשונים מחכים את הלומד להיות עושה את עצמו, שיעשה בעצמו אדם מקורי, היודע לזרות ולהבר, להכריע ולחדש, - כמו-כן העושר האגדי, לא במובנו השטחי, כמו שעשו חכמי אשכנז, וכשם שנוהגים בעלי הסימינארים, כ"א במובנו העמוק והפנימי, הנקנה ע"י יגיעה ותלמוד קבוע, המחובר עם קדושה ויראת שמים טהורה של עוסקים בתורה לשמה, הוא מכשיר את האדם להיות בעצמו איש חי חיים רוחניים וקדושים, באופן שיהי' יכול לחדש מעצמו דרכים רבים

ונשגבים, להאיר באורה של תורה, בכל הצדדים שהדור צריך להם בימינו, ממש כאותם העניינים והפעולות שעשו הגדולים הקדמונים וחשובי האחרונים בזמניהם.

אין אנחנו יכולים להעלים עין מכל הצעקה המרה, שצווחו גדולי העולם, בין המקובלים, בין הפילוסופים, בין בעלי המוסר והעבודה, על העזיבה הרוחנית, שיסוד הקובלנא הננו מוצאים בתורה, בנביאים ובכתובים, ובדחז"ל[27] כולם. דעת אלהים, אהבתו ויראת הרוממות, הבאה מתוך הכרה וידיעה המשובצת ברגשות חיים ומלאים המתחדשים לבקרים, הוא היסוד הפנימי, לכל העולם כולו, לכל החיים, לכל המטרות של כל התורה והמצות, של כל התלמוד וההלכה, אשר אם הוא כאן הכל כאן. הסבה, אשר הניעה את לב מהרסי העולם לקצץ בנטיעות ולהפוך את הקערה בהכחשת הקבלה, בפנימיותה היא רק מה שנחשך העולם מדי דור ודור מכל מאור פנימי, הבא דרך צינורות הרוחניות. ע"כ חדלה האהבה מתוך מיעוט הידיעה, ומתוך יבשת הרגש פסקה החבה, ומתוך שנתבטלה האהבה יצאה הרשעה לקצץ את חבלי היראה, שנעשו למעמסה, ולא מצאה ע"ז[28] יכולת כ"א בהכחשות רשעיות ובוריות. ואם היתה האהבה נמשכת מתוך קדושת הנפש וחיבורה לאורה של תורה, ע"י כח ההגיון הרוחני, המתחבר עם עומק ורחב של ההלכה המעשית, לא היתה באה כלל לידי מדה זו, וממילא היתה מרגשת שהפיכות הסדרים שלה בהצעת הדורות, שעשתה אותם פלסתר, לא יועילו כלל להפר חק ולנתק מוסרות. למשל, כשם שלענין קדושת שמירתנו את יסוד שיעורי התורה אין לנו שום הפרש אם השיעורין הם הלל"מ[29], כמסקנת הבבלי (יומא פ'), או שבאמת הם תקנת ב"ד[30] של יעבץ, וכפשטם של דברי הירושלמי דריש פאה, לדעת רבי יונה ורבי הושעיא, מפני שעיקר הכל היא קבלת האומה, ומתוך קבלת האומה הננו מקיימים בטהרה גם דברים שהם באמת תקנות של דורות אחרונים, כחדר"ג[31] ותקנות שו"ם[32] וכיו"ב[33], כן אין לנו הפרש בדבר יחושנו בקדושת אמונתנו לתורה שבע"פ, בין אם נחתמה המשנה בדורות קדמונים או אחרונים, וכיו"ב התלמוד. אלא שהלב הכשר המלא קדושה ואהבה לתורה ומצות, הנובעת מתוך אהבת ד' ודרכיו, המחוברת באהבת ישראל ובצפיה לישועתו ולכבודו על אדמת הקודש, אשר הפליא לו צור עולמים לנחלת עולמים, הלב הזה הוא רואה את הדברים בחוש ישר, ומוצא בקרבו בהבנה פנימית את הסקירה הנאמנה בשלשלת הדורות והשפעותיהם הרוחניות. ע"כ לא יעלה על דעתו כלל לאחר את המוקדם, אע"פ שלא הי'[34] נוגע לענינו כחוט השערה. והלב אשר נתרוקן מכל קודש מבקש תואנות, וחושב במהומת זדונו, אולי יקל לו לבא למטרת ההריסה ע"י הפיכת סדרי המעשים והדורות. ואם נעזוב את הלב בריקניותו ולא נחייהו במאור הפנימי, הנובע מקדושת טל של תורה, המחיה את הנשמה בעדן אהבת שם ד' ואהבת עמו ונחלתו, ע"י התגבורת הרוחנית של שביעה גדולה מכל הצדדים הרוחניים שבתורה. כשהם דוקא מחוברים לכל התלמוד המעשי הרחב והעמוק, ע"פ[35] הסדרים של רבותינו הראשונים והיותר מובחרים של גדולי האחרונים, כדברי כ"ג, אם הריקניות תשאר במעמדה, אז אם גם עשרת מונים נחסם לפני הרשעה את הדרך של הפרצות התאריכיות, תמצא לה חבלי שוא אחרים במה להמשך אל כל דחי. ע"כ יחד עם הדרך הסלולה, אשר הישיר כתר"ה בחקר ההיסתוריה, ע"פ סדר הלימוד הישר בגופי תורה, של תורה שבכתב ושבע"פ[36], במשנה ובתלמודים וכל אבזרייהו, מוכרחים אנו לצרף את כל

הצדדים הרוחניים אשר אמרתי, לדעתם, להבינם ולהרגישם, ולהוציא על פיהם לקח ותלמוד להחיות לב דור אחרון. וחלילה חולין הוא לנו לדמות בית נכון ונשא, המיוסד על פי רוח קדוש וטהור זה, לבתי הסימינארים המערביים, שאפילו הטובים שבהם עשו את מלאכתם לחכמות חיצוניות ולנימוסי הטרקליניות המערבית עיקר, ותורתם ויראתם טפלה. ולא המיסדים כולם אשמים בדבר, כי הלא היו מהם ג"כ צדיקים וגדולים בתורה לפי הערך אלא שכבר נשחתה היהדות האשכנזית והמערבית בכלל, בתחילה, ע"י המאשרים המתעים שקדמו בדור שלפני פנינו, עד שלא מצאו להם גם ישרי-הלב ידים וחומר נכון על מה לבנות את היסודות היותר עקריים, לקומם את התורה ואת היהדות בכלל על יסודות נאמנים. והננו זוכרים אותם לטובה על החלק אשר הצילו מכליון חרוץ, אע"פ שרחקה מאד עבודתם מהמגמה של החזרת עטרה ליושנה, כדרך שעשו אנשי כנה"ג[37], שברכו את שם ד' הגדול, מ"מ[38] עשו מה שהי'[39] ביכלתם לעשות. ואנחנו, אמנם אם לא נאחר את המועד, אם נחיש את מעשנו פה באה"ק[40], כעת בעוד יש לנו ת"ל[41] חומר הגון וטוב, יהדות בריאה ורעננה, אלפים ורבבות שלמי אמוני ישראל, אוהבי תורה ומסורים לברית ד' לעמו ונחלתו בכל לב ונפש, נעשה ונצליח. אנחנו לא נהי'[42] כעת צריכים לקשט את ת"ח העומדים בראש היהדות דוקא בכל קישוטי הבל של נוסח אשכנז, אשר ממילא מוכרח הוא ע"פ רוב שיתרוקן מתורה ומיראה, כ"א להעמיד לנו ת"ח מובהקים, שעיקר יתרונם הוא גדולת תורתם ויראתם, אלא שעם זה יהיו אנשים מן הישוב, אנשים חיים ומלאים עז וחיל, בעלי שפה ודבור, בעלי תרבות ודרך ארץ, לא באופן מגוהץ ומבורק של דקדוקי עניות תורה, כ"א באורח תפארת הראויה לת"ח[43], שהיתה מעולם נחלה לישראל, טרם כסה החושך ארץ אחרי הגזירות האחרונות האיומות והבלבולים הרוחניים העצומים, של שנות ת"ח ות"ט ותקופת הש"צ שר"י וכל הנגעים אשר נמשכו אחריהם.

העיקר בהישיבה צריך שיהי' הרוח השלם והמלא, רוח הקדושה והעז. לפעמים נמצא כמה מקצעות, שא"א[44] ללמד אותם בעצם היכל הישיבה, מפני שאינם שוים לכל נפש, ויוכלו להמשיך ולחקות את הראויים אותם שאינם ראויים לכך. זה מסור כמובן למנהיג ראשי, הנותן לבו לעדרים, אבל שכל המגמה תהי'[45] להעמיד לישראל על בסיס היהדות הנאמנה אנשים שלמים בכל מלא אור התורה והחיים, דבר זה מוכרח.

והלימוד הרוחני של התורה, בתור חלק רשום הנדרש כראוי, אף אם לא הי' נהוג בדורות הראשונים, שלא היתה המחלה הרוחנית גדולה כ"כ[46], גם אז היינו חייבים לחדש אותו ולקבעו, אבל באמת קבוע וקבוע הי' מראש מקדם. וכי יוכל לעלות על דעתנו, שכל ההגדות כולן והמדרשים, שבהם גנוזים אוצרות חיים של גנזי תורה, חכמות רוחניות ונשגבות, אלא שנתעלמו במעטפות מפני כמה מטרות, אשר כבר בארו אותן הראשונים האפשר הוא שלא היו למדים אותם עם הראויים להם בכל הודם וזהרם הפנימי. ובדורות האחרונים למדו כמה מגדולי ישראל באורח קביעות את התלמוד הרוחני, אם בדרכים של חכמי הקבלה, או בדרך המחקר והמוסר, אבל למדים היו בדרך הרחבה הראוי לעשות פירות ופרי פירות, אלא שאז עוד לא הי' המצב מחייב להרחיב כ"כ את הדברים, כמו שלא הי' המצב

מחייב כ"כ להסיר את המעקשים מדרך התולדה וסדרי דברי הימים, מפני שלא היו הדברים כ"כ מסוכסכים, טרם באו פריצים ויחללום.

אין אני אומר, שכל בני הישיבה יהיו מלומדים גדולים בכל המקצעות. זהו דבר למעלה מן היכולת. יחידי סגולה יכולים להולד בכשרונות כאלה, שיוכלו להיות סופגים את כל הצדדים, אבל הרוב יתפרדו כ"א למקצע שלו, ואין אדם לומד כ"א ממקום שלבו חפץ. אבל בכללות הישיבה חייבת היא לתן לאומה כל מה שחסר לה, וכיון שבין כל הדברים המושכים את הלב בזמננו, והפועלים הרבה על החיים, היא הספרות והשירה מוכרחים אנחנו לראות שגם בזה המקצע יהי' לנו משלנו, ולא תהי' עוד ברית כרותה שכל בעל כשרון ספרותי, וכל משורר מפורסם, מוכרח הוא להיות כופר ופושע-ישראל למפרע. את מגדל-תרמית זה אנו חייבים להרוס, ולהראות לכל באי עולם את ההוד השירי והנועם הספרותי, אשר יפרחו בהיותם משוקים ממקור חיי האומה הטבעיים והנאמנים, מקור מים חיים ד'.

ובמה שנוגע לרבנים במושבות, אע"פ שא"א הדבר שתעגנה המושבות, עד אשר יוכלו לצאת מהצעירים שבחניכי הישיבה ראויים להוראה ולרבנות הישוב החדש, מ"מ אפשר לתקן הדבר ע"י מה שניקח מבחירי תלמידי הישיבות מירושלים, מצפת ומטבריא, אחדים ת"ח הגונים, וע"י[47] שימוש של שנה ושנתים יהיו כבר מורגלים בההנהגה, הדרושה לרבנות המושבות, ובתהלוכות החיים המתקבלות בהן. ואם ימצא לנו ע"ז די יכולת נוכל לבוא במשך זמן קצר אל המטרה, להושיב רבנים הגונים, שיהיו לחן ולתפארת במושבות, ושדבריהם ונימוסיהם יהיו מתקבלים יפה, ויוכלו לפעול הרבה להרמת קרן היהדות, ויהיו סוללי דרך לחניכי הישיבה הגמורים, אשר יצאו חמושים בכל אותם דרכי הזיין, שבני הדור החדש הבאים לכבוש את א"י[48] מתגדרים בהם, באופן יותר שלם ומשוכלל בעה"י.

כללו של דבר, אין אני מוצא בין השקפותינו מחיצה גדולה. ובדבר אשר יהלמני צדיק חסד, להיות שומע לעצה, הנני מודיע בזה לכ"ג, שהנני רחוק מאד מהעמיד על דעתי שום דבר בחפזון, וכל מה שהנני מכריע, ביחוד בעניני הכלל שהם עומדים ברומו של עולם, איננו בא כ"א ע"י עיון גדול בכל הצדדים וצדי צדדים, ובכונה מיושרת לשם שמים, בלא שום פני' חלילה, ואחר כל אלה הנני מוכן להרכין ראשי לפני כל ראשי עם ד' העסוקים גם הם בכל לב ונפש בשאלות הנוגעות להקים תורת ד' ובריתו בישראל, כדי לכונן יסודות אשר יבנה עליהם היכל ישועת ד' לעמו על ארץ חמדתו.

הנני חוזר עוד הפעם את דברי, שראשית מעשנו לתיקון אה"ק[49] בזמנינו צריכה להיות מתחלה דוקא מישיבה חדשה, גדולה ומרכזית לישוב החדש. והבוחר בתורת חיים, יראנו בתחיית תורתו ועם קדשו על אדמת הקודש, וירים קרן לעמו ויראיו באמת.

ברוך יהי' כ"ג מר שליט"א ברב טוב חסד וברכה, ויזכה להאיר עיני ישראל בספריו היקרים לאורך ימים טובים, ויתענג על טוב ד' על אדמת הקודש, בראש שבי ציון ברנה וצהלה, בבא לציון גואל, מלכם לפניהם וד' בראשם, כנפשו הגדולה ונפש מוקיר רוממות ערכו, מושיט לו ברכתו באה"ר מהררי ארץ חמדה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. באה"ר - באהבה רבה
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. שי' - שיחיה
12. כ"א - כי אם
13. ג"כ - גם כן
14. שיהי' - שיהיה
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. כ"ג - כבוד גאונו
17. א"כ - אם כן
18. יהי' - יהיה
19. וע"ז - ועל זה
20. המו"נ - המורה נבוכים
21. אע"פ - אף על פי
22. ע"כ - על כן
23. שבע"פ - שבעל פה
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. ע"י - על ידי
27. ובדחז"ל - ובדברי חכמינו זכרונם לברכה
28. ע"ז - על זה
29. הלל"מ - הלכה למשה מסיני
30. ב"ד - בית דין
31. כחדר"ג - כחרם דרבנו גרשום
32. שו"ם - שפיירא, וורמייזא ומגנצא (תקנות קהילות שו"ם)
33. וכיו"ב - וכיוצא בזה
34. הי' - היה
35. ע"פ - על פי
36. ושבע"פ - ושבעל פה
37. כנה"ג - כנסת הגדולה
38. מ"מ - מכל מקום
39. שהי' - שהיה
40. באה"ק - בארץ הקודש
41. ת"ל - תודה לא-ל
42. נהי' - נהיה
43. לת"ח - לתלמידי חכמים
44. שא"א - שאי אפשר
45. תהי' - תהיה
46. כ"כ - כל כך
47. וע"י - ועל ידי

48. א"י - ארץ ישראל
49. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** מר פרנק (פקיד יק"א)

הפקידות כופה על האיכרים ביסוד המעלה ובמשמר הירדן לעבוד בשמיטה, וזה מעורר משטמה. הרב קוק מבקש לאפשר לכל אחד לנהוג כרצונו: ההיתר הוא היתר של דחק, ומי שאינו עובד משובח. כפייה דתית מערערת את ההיתר כולו.

עיקרי הדברים

- כפיית עבודה בשמיטה בידי הפקידות.
- חופש לכל איכר להקל או להחמיר.
- כפייה מבטלת את ההיתר.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג מ"ח תר"עין.

אדון רב פעלים וגדל ערך מר פרנק נ"י[4], שלו'[5] וברכה.

אדוני היקר,

הגיעני תלגרם מצפת, שהאדמיניסטרציה מכריחה את האכרים, מיסוד המעלה ומשמר הירדן, שיעבדו את עבודת האדמה בשנה זו, שהיא שנת השמיטה, ובזה מעוררים משטמה רבה בין אחים, ואי-מנוחה בכל הסביבה, וכבר בקשתי מכבוד הדרתו, שיואיל נא בטובו לצות על הפקידים שתחת חסותו, שיניחו לעשות לכל איש כישר בעיניו, ואל נפגע ברגשי הדת של שום יחיד. כי ההיתר הנהוג הוא היתר של דחק, ומי שהוא חפץ שלא לעבוד כלל את האדמה בשביעית הרי זה משובח, וע"י[6] כפיה דתית מתרעע כל הענין של ההיתר, שלא נאמר כי אם על פי האופן ששום יד לא תתערב בזה, כי"א[7] האכרים בעצמם, שכל אחד יתנהג בזה ע"פ[8] נטיית רוחו, מי שירצה יהיה מקל ומי שירצה יהי'[9] מחמיר. ואבקש בזה מאד מאד את אדוני הנעלה, כבוד הדרתו, שימלא את בקשתי. ואם יש צורך לדבר בענין זה בעל פה, לא אטריח את הדרתו לבא אלי, כי-אם יגביל לי הזמן ואבא אליו לברר לפניו את גדל הערך של ענין זה, של הסרת הכפיה בעולם הדת והחיים בארץ ישראל ביחוד. והנני מחכה לתשובתו הנכבדה.

ברגשי כבוד נעלים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. וע"י - ועל ידי

7. כ"א - כי אם
8. ע"פ - על פי
9. יהי - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' סיון תר"ע - יפו **נמען:** הרב צבי כהן (רחובות)

על תלונתו שהוועד מונע ממנו לקנות ענבים מנכרים כדי שלא לסמוך על המכירה: הרב קוק מתפלא שפנה לבית הדין בירושלים ולא לבית הדין ביפו, שמכיר את המושבות, וזה גרם למבוכה. חכמי צפת מחו פעם במחמירים בימי הרשד"ם. לפי הירושלמי, ההחמרה מותרת 'ובלבד דלא יבזה אחרנין'. השגותיו על ההיתר אינן בגדר השגות, והיתרים כאלה נוהגים גם בדברים חמורים, כמו בכור, חמץ ורבית.

עיקרי הדברים

- פנייה לבית הדין הלא נכון.
- החמרה - 'ובלבד דלא יבזה אחרנין'.
- היתרים דומים בדינים חמורים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' סיון תרע"ן.

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג[4] מו"ה[5] צבי קאהן שליט"א[6], שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

מכתבו הגיעני, ע"ד[9] הקובלנא במה שהועד מונע אותו מלהדר אחר ענבים של נכרים, כדי שלא לסמוך על המכירה. בעיקר הדין אם הי'[10] מתישב עמי היו הדברים מיושבים בדרך יותר ישרה. ותמיהני מאד, שהתיקון שרצה כת"ר[11] לצרף אל המכירה, - שהרי חתם על שטר ההרשאה ככל האכרים, - הלך לבקש מבד"צ[12] דירושלים ועזב בד"צ[13] דידן, שאנו סמוכין ונראין ויודעים עניני המושבות ביותר בירור, - וזה גרם כפי-הנראה רוב המבוכה.

מצדי ירע בעיני מאד מה שהם לוחצים לכת"ר[14]. אע"פ[15] שכבר הי' לעולמים, שחכמי צפת מחו בידי הרשד"ם[16] במחמירים בעניני שביעית נגד דעתם. אמנם הרשד"ם לא הסכים למחות במי שרוצה להדר במידת חסידות, אבל מ"מ[17] אין להלעיז כ"כ[18] על המוחים, שהם רואים את עצמם עלובים ע"י[19] אחד היוצא מכללם אפילו לחומרא. ובירושלמי פ"ב דברכות ה"ט[20] איתא, אברייתא דכל דבר של צער הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח[21] עושה ותבא עליו ברכה, ובלבד דלא יבזה אחרנין. ע"כ[22] לקרות ע"ז[23] מלא רועים, של שאריו הרבנים שי'[24], אין תועלת כלל, כי אין בכחם לצאת נגד מקום שיש סמוכין מצד התורה. אבל אחר כ"ז[25] הנני מוצא לנכון לחזק את ידיו, כשהוא חפץ להחמיר, ובלבד שלא יוציא ח"ו[26] לעז על היתר המכירה, שהתירים כאלה אנו נוהגים בדברים חמורים מאד, בבכור לענין קדשים בחוץ, שבכרת לכמה רבוותא גם בזה"ז[27], ועוד כמה מילי, חמץ ושבת ורבית. ובאמת אין זו הערמה, כי ניחא לישראל לאפקועי האיסור ומשו"ה[28] גמרו ומקנו. והנה לא הי' לי פנאי לעבור על הקונטי' ששלח, וק"ו[29] להשיב, אבל כעת, שהוכרחתי לכתוב לו מכתב, מצאתי לנכון לעיין בהתחלת קונטרסו, וחפצתי להשיבו על כל הפרטים האלה. אבל ראיתי שיארך הזמן, והענין שלו דורש זריזות, ע"כ רשמתי רק תשובות על סדר דבריו בהתחלתו, והחלק יעיד על הכל, כי כל השגותיו, ובכלל השגות

כל המשיגים על יסוד ההיתר, הדרוש לטובת הישוב הקדוש של אה"ק[30] כאויר לנשימה ממש, אינן בגדר השגות כלל. ואולי כשירויח ד' לי בפנאי, ארשום עוד על יתר דבריו. ואם ישפט בשכל ישר אקוה שיודה על האמת, ואם ירצה מי שהוא להעמיד על דעתו, איני מקפיד בזה, ויהי לו את אשר לו.

והשי"ת[31] יחנינו להיות ממשיבי ארץ חמדתנו, וממרבי שלו' בישראל ובעולם, לקדש את שמו הגדול על עמו ועל נחלתו, ובזה יתרומם קרן תוה"ק[32], כנה"י[33] ונפש ידי"ע[34] דוש"ת[35] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ע"ד - על דבר
10. הי' - היה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. מבד"צ - מבית דין צדק
13. בד"צ - בית דין צדק
14. לכת"ר - לכבוד תורתו
15. אע"פ - אף על פי
16. הרשד"ם - הרב שמואל די מדינה (מהרשד"ם)
17. מ"מ - מכל מקום
18. כ"כ - כל כך
19. ע"י - על ידי
20. ה"ט - הא טעמא (זה הטעם)
21. ת"ח - תלמידי חכמים
22. ע"כ - על כן
23. ע"ז - על זה
24. שי' - שיחיה
25. כ"ז - כל זה
26. ח"ו - חס ושלום
27. בזה"ז - בזמן הזה
28. ומשו"ה - ומשום הכי
29. וק"ו - וקל וחומר
30. אה"ק - ארץ הקודש
31. והשי"ת - והשם יתברך
32. תוה"ק - תורתנו הקדושה
33. כנה"י - כנפשו היקרה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז טבת תרע"ב - יפו **נמען:** ד"ר אברהם מויאל

הרב קוק תומך באספה לתעמולה נגד מעוררי השנאה לישראל אצל הממשלה ואצל הערבים. הרב קוק מציע להקדים אספה מקומית ולשתף את מוסדות ירושלים וצפת. את היום הרב קוק מציע לקבוע לט"ז בשבט, יום של התעוררות לתחיית הישוב.

עיקרי הדברים

- אספה נגד מעוררי השנאה.
- שיתוף ערי הקודש.
- ט"ז בשבט.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז טבת תרע"ב[4].

אדון מאד נעלה, רב פעלים, מר ד"ר[5] מויאל, נ"י[6], שלו'[7] רב.

בתשובה על מכתבו הנכבד, ע"ד[8] האסיפה, הנני אומר בפה לכבוד אדוני, ד' עמך גבור החיל. אדות נחיצות התעמולה של מגן, נגד טופלי השקר, המעירים הסתערות שנאה עלינו באי"י[9], בלב הממשלה ואחינו הערבים תושבי הארץ, אין מקום להטיל ספק בדבר.

הנני חפץ להעיר את כבודו, אולי יהיה הדבר נכון להקדים אסיפה, של טובי העסקנים מפה, לפני האסיפה הכללית, שתהיה מקובצת ממקומות שונים. גם זאת אני חושב לנכון, לשתף ג"כ[10] את המוסדות של הערים, ערי הקודש, ירושלים, צפת וכו'[11], למען יהיו באי-כחם גם הם בעצה אחת ובשיתוף פעולה עמנו.

יום האספה נכון מצדי לקבוע ליום ט"ז שבט הסמוך, שחל ביום הראשון בשבוע, שע"פ[12] המנהג יש בו איזה רושם של יום חגיגה, של התעוררות לתחיה ישובית באה"ק[13], במקום חמשה עשר בשבט שחל בשנתנו זו בש"ק[14].

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון להצלחת פעליו ומחשבותיו הטובים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום

8. ע"ד - על דבר
9. באי"י - בארץ ישראל
10. ג"כ - גם כן
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. שע"פ - שעל פי
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. בש"ק - בשבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש השנה תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

ברכת שנה טובה נלהבת לרב חרל"פ ולמשפחתו, שמעיינותיו יפוצו חוצה ויאירו את אור ה'. בהערה: התקבל מברק מצפת שמצבו של הרידב"ז השתפר. הרידב"ז אינו צריך מחילה מהרב קוק, כי האהבה ביניהם שלמה.

עיקרי הדברים

- ברכת שנה טובה.
- הרידב"ז - אין צורך במחילה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ערב רה"ש[4] תרדע

שנה טובה ומבורכת וכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים לכבוד רחימא דנפשאי, תפארת רוחי והוד נשמתי, הרב המאוה"ג[5], עוטה הדרת קודש, אוצר שמן ונחמד לתורה ויראת ד' הטהורה, לחכמה ושכל טוב, מוהר"י[6] משה חרל"פ[7] שליט"א[8],

ביתו וזרעו. זרע ברך ד', כולם לברכה, לטובה, לבריות גופא ונהורא מעליא לאוי"ט[9], יכתבו ויחתמו ביום הזכרון הבעל"ט[10] לאלתר לחיים טובים, ארוכים ומתוקנים.

יקבל נא, חביבי וחמדת לבבי, את ברכתי, ברכת השנה הבעל"ט, במעולות שבברכות, ואור חסד אל חיי העולמים, צור ישראל מעולם עד עולם, יעטרהו תמיד. שובע שמחות וחדות ד' ירוה נחת מכל אשר לו, ביתו וצאצאיו יכונו לשם ולתפארת, שתולים בחצרות ד', מדושני עונג, דשנים ורעננים, ומטל שמים וטוב ארץ חמדה ירויו זוהר תורה, ואור חכמת אדם תאיר פניו תמיד, ועז ד' ועדן קרבתו יתי'[11] בהדר מצוה וזיו תורה, תוסיף לו מדי יום ביומו, חיל רב חדשים לבקרים, ומעינותיו הברוכים יפוצו חוצה להחיות עם רב, לקומם נתיבות עולם, לפקח עינים ולהאיר אור ד' במשכנות הרועים, ועקבי צאן קדשים. ונזכה לראות יחד כולנו, וכל ישראל חברים הר בית ד' ברום יפעת כבודו, בית נכון ונשא על מכונו, מלך ביפיו וכהן צדק במלא זיוו, וישראל עושה חיל בימין ד' רוממה, כנה"י[12] ונפש ידי"ע[13] קשור בכל לב לנעימת חבת קודש אהבתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. תמול הגיעתני ט"ג[14] מצפת"ו[15], שת"ל[16] הוטב רב חביבנו הגאון שליט"א. אמנם צריך הוא לרחמים, ורחמי שמים בכל מקורות חסד וטוב עליו יושפעו להחיותו לאוי"ט ויעמד חי ובריא אולם עד ביאת גואל ובנין היכל ואולם. הוא שי'[17] א"צ[18] למחילה מצדי, כי מיני ומיני יתקלס עילאה, ובכל אופן ישנה מחילה שמהפכת לזכיות, ובעה"י[19] מרב רחימתין לאהבת תוה"ק[20] וגדוליה היא במילואה בדידן. יה"ר[21] שנתבשר מהרה בשו"ט[22] ממנו שי' ומכל יראי ד' וחושבי שמו, לאוי"ט.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. רה"ש - ראש השנה
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. יתי - יתברך
12. כנה"י - כנפשו היקרה
13. ידי"ע - ידידו עוז
14. ט"ג - טלגרמה
15. מצפת"ו - מצפת תבנה ותכונן
16. שת"ל - שתודה לא-ל
17. שי' - שיחיה
18. א"צ - אין צריך
19. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
20. תוה"ק - תורתנו הקדושה
21. יה"ר - יהי רצון
22. בשו"ט - בשלום וטוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר ראשון תרפ"א - ירושלים **נמען:** הרב ישעיהו גלאזער, קנזס סיטי

התקבלו 300 רובל עבור 'מושב זקנים' בצפת. הרב קוק בירר אצל רב מצפת שהמוסד קיים ומפרנס זקנים בכבוד, ולכן מסר להם את הכסף. מצורפת קבלה ורשימת מוסדות הקודש של הישוב הישן.

עיקרי הדברים

- כסף למושב זקנים בצפת.
- בירור המוסד.
- רשימת מוסדות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום ח' לחדש אד"ר[2] תרפ"א[3]

שלו'[4] וברכה מקדש מירושלים. לכבוד. הרב המאוה"ג[5] המפורסם. לתפארת וש"ט וכו'[6]. כש"ת[7] מוה"ר[8] ישעיהו גלאזער שליט"א[9].

רב לאגוה"ק[10] דקענזעס סיטי יצ"ו[11]. ולכא"ל[12] במחנהו, שלו' וישע רב. אחדשה"ט[13]. הגיעני לנכון, מכתב כת"ר[14] והרצוף אליו, שטר ע"ס[15] ר"ט, אשר נאסף בעד המוש"ז[16] בעה"ק[17] צפת"ו[18]. דרשתי על דבר המוסד הנז' וטיבו, והנה נודע לי. ע"י[19] רב א' חשוב מרבני עה"ק[20] צפת, כי אמנם כן הדבר שקים מוסד כזה לזקנים, בעה"ק צפת. והזקנים החוסים בצילו, מתכלכלים בו ומתפרנסים ממנו בכבוד. החלטתי למסור אליהם את הכסף שלש מאות ר"ט הנ"ל[21] הנאסף עבורם ע"י השד"ר[22] שלהם, ולהודיע לכת"ר[23] את מה שנודע לי מטיבו, במענה על מכתבו אלי. ורצוף פה יקבל שטר-קבלה, שהם מסרו על ידי, וג"כ[24] יקבל מהם ישר שטר-קבלה עה"ס[25] הנ"ל. ואדות מה ששאל רשימת מוסדות הקדש בהישוב הישן, הנני למלא את שאלתו ויחד עם המכתב הזה, ימצא רצוף רשימת-השמות של מוסדות-קדש, כנ"ל[26]. והבוחר בציון וירושלים יקרבהו ואת כל העוסקים לטובת הקדש והמקודש בארה"ק[27] ת"ו[28].

והי'[29] מעשה הצדקה שלו' וברכה, כנה"י[30] ונפש הדוש"ת[31] באה"ר[32] ומצפה לישועה קרובה וגאולה שלמה במהרה בימינו בקרוב

אברהם יצחק הכהן קוק

לוטה: קבלה, ורשימה.

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. שלו' - שלום
5. המאוה"ג - המאור הגדול

6. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
7. כש"ת - כבוד שם תפארתו
8. מוה"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. לאגוה"ק - לאגודת הקהילות
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. ולכא"ל - ולכל אשר לו
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. ע"ס - על סך
16. המוש"ז - המושב זקנים
17. בעה"ק - בעיר הקודש
18. צפת"ו - צפת תבנה ותכונן
19. ע"י - על ידי
20. עה"ק - עיר הקודש
21. הנ"ל - הנזכר לעיל
22. השד"ר - השד"ר - שלוחא דרבנן (שליח לאסוף כספים)
23. לכת"ר - לכבוד תורתו
24. וג"כ - וגם כן
25. עה"ס - על הספר
26. כנ"ל - כנזכר לעיל
27. בארה"ק - בארץ הקודש
28. ת"ו - תבנה ותכונן
29. והי' - והיה
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו
32. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרפ"א) - ירושלים **נמען:** ד"ר די סולה פול, חבר ועד הצירים

תודה על סידור משרד הרבנות בצפת. כדאי לערוך סיור בערי הגליל ובמושבות. יתרת חשבון מר מזין מלונדון תימסר דרך אחיו שמואל.

עיקרי הדברים

- רבנות צפת.
- סיור בגליל.
- יתרת חשבון.

נוסח האגרת

ירושלים ב"ה[1] (תרפ"א[2])

אדון פול נ"י[3] תודתי נתונה לכ'[4] על בשורתו הטובה, ע"ד[5] סידורו של משרד הרבנות בצפת ת"ו[6]. חושב אני שיהי'[7] לתועלת אם נסדר סיור בערי הגליל והמושבות שמה, והנני מצפה לשעת הכושר לזה בע"ה[8]. את הסכום שנשאר מחשבונו של מר מזין מלונדון הנני מתכבד למסור ליד כ'[9] ע"י[10] אחי מר ש. קוק.

בכבוד ובברכת ציון וירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ר[11] די סולו פול, חבר ועד הצירים

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. נ"י - נרו יאיר
4. לכ' - לכבוד
5. ע"ד - על דבר
6. ת"ו - תבנה ותכונן
7. שיהי' - שיהיה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. כ' - כבוד
10. ע"י - על ידי
11. ד"ר - דוקטור